

OILADA TARBIYA VA IJTIMOIIY MOSLASHUV

Odilbekov Mansurbek Maxmudjon o‘g‘li

Oriental universiteti, O‘zbekiston

@Ps_supervizor

Annotatsiya: Maqola oiladagi tarbiyaning ahamiyati va uning ijtimoiy moslashuvdagi rolini o‘rganadi. Oiladagi tarbiyaviy muhit, ota-onalarning ijtimoiy roli va ular tomonidan ko‘rsatilgan e’tibor yoshlar va bolalarning ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli moslashuvini ta’minlaydi. Ijtimoiy moslashuvning muvaffaqiyatli bo‘lishi bolalarning o‘zini anglash, jamiyatga qo‘shilish va ijtimoiy qadriyatlarni o‘rganish bilan bog‘liq. Maqolada turli tadqiqotlar, real eksperimentlar va sanalardan misollar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: oilada tarbiya, ijtimoiy moslashuv, ota-onalar roli, yoshlar tarbiyasi, ijtimoiy qadriyatlar.

Oilada tarbiya – bu oila a’zolarining o‘zaro munosabatlari va xulq-atvorini shakllantirishda birinchi o‘rinda turadigan omil. Ota-onalar tomonidan ko‘rsatilgan mehr-muhabbat, mehribonlik, mashaqqatlarga qat’iyatlilik va muloqot yoshlarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ta’sir qiladi. Oilada tarbiya faqatgina axloqiy qoidalarni o‘rgatishdan iborat emas, balki o‘zaro hurmat, yordamlashuv va bir-biriga e’tibor ko‘rsatish hamda jamiyatda o‘z o‘rnini topishga yordam beradi.

Ijtimoiy moslashuv esa bolaning yoki yoshlarning jamiyatga qo‘shilishi va jamiyatning qadriyatlarini o‘zlashtirishi jarayonidir. Bu jarayonda oilaning ahamiyati juda katta, chunki oilada bolalar o‘zlarining asosiy ijtimoiy qobiliyatlarini shakllantiradilar. Ijtimoiy moslashuvning muvaffaqiyatli bo‘lishi uchun oiladagi atmosfera tinch, mehr-muhabbatga asoslangan va me’yorli bo‘lishi kerak.

Birinchi eksperimentlar oilada tarbiyaning ijtimoiy moslashuvga ta’sirini ko‘rsatish uchun 1980-yillarda AQShda o‘tkazilgan. Tadqiqotda bolalarining jamiyatda o‘zlarini qanday tutishlari va ijtimoiy qadriyatlarni qanday o‘zlashtirishi o‘rganilgan. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, ijtimoiy moslashuv muvaffaqiyatli bo‘lishi uchun bolalar oilada ijtimoiy ko‘nikmalarni o‘rganishi zarur. Bunday ko‘nikmalar oilaning ijtimoiy faoliyati, ota-onalarning o‘zaro muloqotlari va jamiyatdagi o‘rinlarini anglash orqali rivojlanadi.

Shuningdek, 2010-yilgi tadqiqotda oilaviy muloqotning bolalar ijtimoiy moslashuviga ta’siri o’rganilgan. Tadqiqotda shunday xulosa qilingan: bolalar ota-onalari bilan faol muloqotda bo’lishi, o’z his-tuyg’ularini ifodalashda va boshqa insonlar bilan o’zaro munosabatlarda ko’proq muvaffaqiyatga erishadilar. Bu shuni anglatadiki, ijtimoiy moslashuvning asosiy tarkibiy qismlaridan biri oilaviy muloqotdir.

Ota-onalar uchun tavsiya o’rnida shuni aytishimiz mumkin.

– **Ota-onalar o’rtasidagi muloqotni yaxshilash:** Oila a’zolari o’rtasidagi to’g’ridan-to’g’ri muloqot yoshlarning ijtimoiy ko’nikmalarini yaxshilaydi. Ota-onalar o’z farzandlari bilan suhbatlashib, ularga o’z his-tuyg’ularini ifodalash imkoniyatini yaratishlari kerak.

– **Ijtimoiy ko’nikmalarni shakllantirish:** Ijtimoiy ko’nikmalarni rivojlantirish uchun oilada turli ijtimoiy faoliyatlar o’tkazilishi zarur. Bu bolalar va yoshlarga jamiyatda o’z o’rnini topishga yordam beradi.

– **Yoshlar bilan ko’proq vaqt o’tkazish:** Ota-onalar farzandlari bilan ko’proq vaqt o’tkazib, ularning har tomonlama rivojlanishiga yordam berishi kerak. Bunda tarbiya va ijtimoiy moslashuvning muvaffaqiyatli bo’lishi uchun psixologik va ijtimoiy maslahatlar ham muhim.

Oilaviy muloqotning sifatini yaxshilash, ota-onalarning farzandlari bilan vaqt o’tkazishlari va ularni qo’llab-quvvatlashlari jamiyatda faol va mas’uliyatli shaxslarni tarbiyalashda muhim omil hisoblanadi. Eksperimentlar va tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, oila muhitida tarbiyalanayotgan bolalar ijtimoiy moslashuvda ko’proq muvaffaqiyatga erishadilar. Ular jamiyatdagi qadriyatlarni tushunish, ijtimoiy qoidalarni o’zlashtirishda, boshqalar bilan o’zaro munosabatlarda ko’proq muvaffaqiyatli bo’ladilar.

Oilada tarbiya va ijtimoiy moslashuvning o’zaro aloqasi inson hayotining muhim jihatlaridan biridir. Oilada tarbiyalash jarayoni, ota-onalarning bolalariga ko’rsatayotgan e’tibori, yondashuvlari, ularning ijtimoiy va axloqiy qoidalarga rioya qilishi, jamiyatda o’z o’rnini topishda bolalarga katta yordam beradi. Ijtimoiy moslashuv, o’z navbatida, bolaning yoki yoshning jamiyatda muvaffaqiyatli yashash, jamiyatning qoidalariga mos kelish va o’zini anglash jarayonidir. Bu jarayonni o’rganish, ayniqsa, yoshlar va bolalar uchun zarur bo’lib, ularning kelajakdagi ijtimoiy hayoti va muvaffaqiyati bilan bevosita bog’liq.

Shuningdek, oilada tarbiya orqali bolalarga o‘zlarining hissiy holatini anglash, boshqalar bilan muloqot qilish va turli ijtimoiy vaziyatlarda to‘g‘ri xulq-atvorni tanlashni o‘rgatish mumkin. Bularning barchasi ijtimoiy moslashuv jarayonining muvaffaqiyatli o‘tishiga yordam beradi. Oilaviy tarbiya bolalarning ijtimoiy qobiliyatlarini shakllantirishda eng muhim rolni o‘ynaydi. Boshqa ijtimoiy institutlar, masalan, maktablar, jamiyat yoki do‘stlar guruhlar, o‘ziga xos ta’sir ko‘rsatsa-da, oilaning ahamiyati aynan bolalarning shaxsiy rivojlanishida va ijtimoiy moslashuvda asosiy bo‘lib qoladi.

Ota-onalar, pedagoglar va boshqa ijtimoiy muhitdagi shaxslar farzandlarning ijtimoiy moslashuvini yaxshilash uchun o‘zaro muloqotni, tarbiyaviy yondashuvlarni va qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirishlari lozim. Oila ichidagi tinchlik, o‘zaro hurmat va bir-birini anglash kabi asosiy qadriyatlar yoshlarni ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli kirishishga yordam beradi. Bundan tashqari, oilada tarbiya va ijtimoiy moslashuvning o‘zaro bog‘liqligi bolalarning kelajakdagi ijtimoiy hayotini shakllantirishda nihoyatda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shayxov A. Oilada tarbiya va ijtimoiy moslashuv. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018. – 35 b.
2. Mansurov A. Ijtimoiy moslashuvning psixologik aspektlari. – Toshkent: Yangi avlod, 2020. – 60 b.
3. Bandura, A. Social Learning Theor. – New Jersey: Prentice Hall, 1977. – P. 80-90.
4. Odilbekov M.M. Examining the issue of foreign psychologists' professional interests (Tashkent, Uzbekistan) вестник интегративной психологии // журнал для психологов. Вып. 35. Часть 2.